

Голові разової спеціалізованої вченої ради
у Ніжинському державному
університеті імені Миколи Гоголя,
доктору педагогічних наук,
професору, завідувачу кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Криловцю Миколі Григоровичу

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, доцента,
доцента кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

Борисюк Світлани Олексіївни

на дисертаційну роботу **Клименко Лесі Валентинівни**

**«Педагогічні умови попередження серед студентської молоді явища
свідомої бездітності»**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертації. Серед різноманітних викликів, що постають перед сучасним суспільством, одне з чільних місць посідає зростання поширення явища свідомої бездітності серед молоді, відомого у світовому науковому дискурсі як «чайлдфрі». Особливої ваги ця проблема набуває в умовах нинішніх суспільних трансформацій, зумовлених, зокрема, російсько-українською війною, яка загострила питання демографічної кризи, переоцінки життєвих пріоритетів, зниження рівня народжуваності та трансформації традиційних уявлень про сімейні цінності. У цьому контексті формування відповідального ставлення молоді до батьківства, розвиток готовності до виконання батьківських функцій і виховання позитивного образу сім'ї як соціального осередку набуває особливого значення. Оскільки

саме студентська молодь становить найближчий демографічний резерв країни, педагогічний вплив на цю категорію населення вбачається надзвичайно перспективним напрямом превентивної роботи. Саме тому дослідження, проведене Клименко Л. В., присвячене педагогічним умовам попередження явища свідомої бездітності серед студентської молоді, є вчасним, суспільно значущим і науково обґрунтованим. Актуальність теми зумовлена також недостатнім ступенем її розробленості у вітчизняній педагогічній науці, що потребує не лише виявлення чинників свідомої бездітності, а й створення ефективних освітніх і виховних моделей, здатних формувати ціннісне ставлення до сім'ї, батьківства, народження та виховання дітей.

Зв'язок з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційне дослідження виконано в межах тематики науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, зокрема в межах тем: «Професійна підготовка фахівців соціальної сфери в умовах партнерства соціальних інститутів» (2019–2023 рр., ДРН 0119U100698) та «Оптимізація системи підготовки фахівців соціальної сфери в умовах європейської освітньої інтеграції» (2024–2028 рр., ДРН 0124U001492). Обрана тема наукових пошуків була своєчасно затверджена на засіданні Вченої ради Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (протокол № 4 від 26.11.2020 р.) та погоджена Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки та психології (протокол № 3 від 29.06.2021 р.). Це засвідчує належну інтеграцію дослідження в загальну стратегію наукової діяльності університету, а також дотримання встановленої нормативно-правової процедури при організації та проведенні дисертаційної роботи.

Наукова новизна одержаних результатів є безсумнівною. Виходячи з актуальності, дослідниця логічно визначила предмет, об'єкт, мету та конкретизувала її у чотирьох завданнях, які послідовно були розкриті у змісті наукового дослідження. Зокрема, в роботі представлено сутність та зміст

основних понять: «свідома бездітність», «педагогічна модель», «педагогічні умови», «виховна робота у закладах вищої освіти з попередження явища свідомої бездітності», «інформаційно-просвітницька діяльність». Представлено характеристику трьох педагогічних умов, які впливають на попередження явища свідомої бездітності серед здобувачів вищої освіти в умовах університету.

Загалом, наукова новизна дисертаційного дослідження Клименко Л.В. полягає в обґрунтуванні педагогічних умов попередження явища свідомої бездітності серед студентської молоді (забезпечення трансформації ціннісних орієнтацій студентів з пріоритетом на сімейних цінностях та експериментально перевірено їх ефективність в умовах освітнього процесу університету; визначено мотиваційний, когнітивний, емоційний критерії, показники та рівні готовності молоді до відповідального виконання батьківських функцій; запропоновано власний підхід до розуміння явища «свідома бездітність».

Практичне значення дисертації Клименко Лесі полягає у розробці та апробації моделі попередження серед студентської молоді явища свідомої бездітності, упровадженні результатів дослідження у процес підготовки здобувачів вищої освіти в умовах закладів вищої освіти (відображено у навчально-методичних комплексах навчальних дисциплін, навчально-методичних виданнях тощо).

Також варто відзначити, що особистий внесок здобувачки Клименко Л.В. представлений в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає у: теоретичному узагальненні наукових підходів до тлумачення поняття чайлдфрі, виокремленні причин виникнення цього явища серед молоді та визначенні педагогічних умов підготовки студентської молоді до усвідомленого батьківства, що, в свою чергу, мінімізує поширення явища свідомої бездітності в розділі колективної монографії; в узагальненні етапів групової консультативної роботи з сім'єю, виокремленні переваг тренінгів з сім'єю – підвищення рівня комунікативних навичок, підтримуюче сімейне

оточення, розвиток навичок конструктивного вирішення конфліктних ситуацій у статті; в аналізі та узагальненні особливостей реалізації компетентнісного підходу в умовах професійної підготовки у вищій школі у науковій статті.

Варто відзначити якість викладу дисертанткою власної думки та власний сформований науковий стиль, оформлення наукового дослідження згідно вимог до такого типу робіт.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження Клименко Л. В. виконано українською мовою, відзначається науковою ґрунтовністю, логічною структурованістю та послідовністю викладу матеріалу. Робота характеризується внутрішньою змістовною цілісністю, переконливістю аргументації, належною обґрунтованістю положень, висновків та узагальнень, що є свідченням сформованої науково-дослідницької культури здобувачки. Додатки органічно інтегровані в загальну структуру дисертації, розширюючи уявлення про зміст, обсяг і логіку проведеного дослідження.

Зміст роботи структуровано на вступ, три розділи з відповідними висновками, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг становить 331 сторінку, що відповідає чинним нормативним вимогам. У першому розділі здійснено глибокий теоретичний аналіз проблеми свідомої бездітності як соціально-педагогічного явища в молодіжному середовищі. Здійснено критичний огляд наукової літератури, визначено методологічні засади дослідження, висвітлено трансформацію сімейних цінностей у сучасному суспільстві, вплив гендерних стереотипів та соціально-культурних змін на репродуктивні орієнтації молоді. Значущим є авторське бачення сутності поняття «свідома бездітність».

Другий розділ має емпіричне спрямування: тут висвітлено результати констатувального етапу дослідження, охарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості у студентської молоді готовності до виконання батьківських функцій. Репрезентативність вибірки, комплексність методів

збору даних, а також порівняльний аналіз результатів дозволяють оцінити емпіричну базу як науково обґрунтовану. У цьому ж розділі здійснено узагальнення вітчизняного досвіду профілактики свідомої бездітності у системі вищої освіти, що підкріплює обґрунтованість подальших педагогічних рішень.

У третьому розділі подано результати формувального етапу експерименту. Обґрунтовано педагогічні умови, необхідні для попередження явища свідомої бездітності серед студентської молоді, розроблено педагогічну модель попередження серед студентської молоді явища свідомої бездітності та доведено її ефективність у процесі реалізації в освітньому середовищі. Дані, отримані в результаті порівняльного аналізу до- та післяекспериментальних зрізів, свідчать про позитивну динаміку змін рівня сформованості відповідального ставлення до виконання батьківських функцій.

Отже, вважаємо, що дисертація Клименко Л. В. є самостійним і завершеним дослідженням, що виконане на високому науково-теоретичному та прикладному рівні. Робота відповідає вимогам до оформлення дисертацій, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Високо оцінюючи рецензовану роботу, слід звернути увагу на деякі її аспекти, які, на нашу думку, потребують уточнення:

1. Вважаємо, що було б доречним оптимізувати розділ теоретичного аналізу шляхом скорочення фрагментів, присвячених дослідженню таких понять як, наприклад, «освітнє середовище», з метою концентрації на більш релевантних аспектах основної проблеми.

2. Дисертантка торкається важливої проблеми профілактики свідомої бездітності серед студентської молоді, зокрема, аналізуючи ефективність підготовки до батьківських функцій у закладах вищої освіти. Проте, на наше переконання, дослідження потребує глибшого аналізу причин

неефективності існуючих підходів. Зокрема, необхідно дослідити відповідність змісту та методів підготовки сучасним потребам молоді, мотивацію студентів до батьківства, вплив соціально-культурних чинників та необхідність посилення практичної складової підготовки. Без детального аналізу цих аспектів, висновки щодо ефективності підготовки до батьківських функцій залишаються недостатньо обґрунтованими.

3. Недостатньо висвітленим, на нашу думку, у дисертації залишається емоційний критерій готовності студентської молоді до виконання батьківських функцій. Зокрема, спостерігається обмеженість теоретичних узагальнень щодо природи емоційного критерію та його зв'язку з іншими чинниками, що впливають на ставлення молоді до батьківства. Також викликає науковий інтерес поглиблення емпіричного аналізу цього критерію, що дозволило б виявити специфіку емоційного реагування молодих людей на перспективу батьківства, а також потенційні бар'єри й ресурси для його прийняття.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер, носять рекомендаційний характер і не знижують загальної наукової цінності роботи. Вони не впливають на ступінь наукової новизни, теоретичну глибину та практичну значущість результатів дослідження, а також не суперечать тому, що дисертація є завершеним науковим дослідженням. Робота містить самостійно сформульовані авторкою теоретичні положення, методичні підходи та узагальнення, які свідчать про її належну наукову компетентність і дослідницьку зрілість.

Загальний висновок. Враховуючи актуальність обраної теми дослідження, належного рівня теоретичного обґрунтування, ґрунтовності аналізу наукових джерел, наукової новизни отриманих результатів і їхньої практичної значущості, дисертаційна робота Л. В. Клименко є самостійним, завершеним дослідженням. Робота відповідає вимогам, визначеним у пунктах 6–9 Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи

про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а також вимогам, викладеним у наказі Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Ураховуючи викладене, вважаємо, що авторка дисертації – Клименко Леся Валентинівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки (галузь знань 01 – Освіта/Педагогіка).

Рецензент

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи Ніжинського
державного університету
імені Миколи Гоголя

Світлана БОРИСЮК